

Øster Brønderslev-runestenen

På Nationalmuseet findes en runesten, der har været indmuret i en dørkarm i Øster Brønderslev Kirkes syddør. Med den placering har der kun været mulighed for tekst på to af siderne, og stenen har denne runeindskrift:

Med latinske bogstaver står der direkte:
kirkia er kriste kært manom (A-siden - nederst på billedet)
swen sun germuntar til misguntar (B-siden - øverst på billedet)

Med en anden ordstilling bliver det til:
Kirkia er kriste kært manom til misguntar. Swen sun germundtar

Oversat til nudansk står der således:
Kirken er viet til Kristus til miskundhed for menneskene. Sven
Germunds søn.

Det gør runestenen til kirkens dåbsattest, idet alle forskere gennem tiden er gået ud fra, at Sven Germunds søn er den person, der har finansieret og stået for byggeriet af Øster Brønderslev Kirke, som den så ud på den tid. Stenen har de fleste forskere dateret til at være fra perioden 1150-1200, og den har en spændende historie.

Historien

Runestenen blev først indberettet og beskrevet i 1627, og den gang var kun den ene tekstsiden synlig. Den anden side dukkede først op, da runestenen blev taget ud og flyttet til København i 1652. Den blev sammen med 12 andre runestener flyttet til hovedstaden efter ordre fra Ole Worm, der var en veluddannet mand inden for medicin, botanik, græsk, latin og fysik. Han var desuden rektor for Københavns Universitet og udmærkede sig i forbindelse med oldtidsfund og på andre felter som en person med samlermani. Derfor indledte han en indsamling af runestener og andre fund fra hele landet. Han nåede dog ikke få samlet flere end de 13 runestener ind under store udgifter og besvær, inden han døde i 1654. Kong Frederik III købte hans omfattende samling og indlemmede det hele i det kongelige kunstkammer.

Meningen var oprindeligt, at de 13 runestener skulle indgå som en del af et tårn, men den idé var blevet forladt, og de blev i stedet liggende

på Runde Kirkegård ved Trinitatis Kirke, indtil den store brand i 1728, hvor også kirken brændte.

9 af runestenerne blev herefter ødelagt, da klokker og kirkevæрге Søren Matthiesen huggede dem op og brugte dem til byggeriet af sin nye gård. De øvrige fire, og herimellem var Øster Brønderslev-stenen heldigvis, levede en omskiftelig tilværelse og blev flyttet en del rundt.

Først lå de på kirkegården i længe tid fulgt af en lang periode i en krog af kirken, inden de i 1807 blev opstillet ved opgangen til universitetets bogsal i Rundetårn.

Herfra blev de i 1867 flyttet til Det Oldnordiske Museum – det senere Nationalmuseum. Indtil for relativt få år siden var stenen muret ind i et dørparti som del af udstillingen i Nationalmuseets middelalderssamling, men blev siden pillet ud og har i mange år ligget på magasin et sted ude ved Lyngby. Her har Jørn Drustrup, der er bror til artiklens forfatter, fået lov til at komme ud og fotografere runestenen, der nu igen ligger hen til ingens fornøjelse.

Den originale runesten på Nationalmuseets magasin

Den nye runesten

Det har derfor været overvejet at søge om at få den oprindelige sten flyttet tilbage til byen, men den plan blev droppet, fordi det ville tage for lang tid at få en afgørelse, så den nye bestyrelse i Borgerforeningen valgte at få lavet en ny runesten som en meget nøje kopi af den gamle, så også den gamle runeristers "trykfejl" kommer selvfølgelig med.

Baggrunden for, at det var muligt, var, at den tidligere bestyrelse for længere tid siden havde fået bevilget et beløb fra BIBKO til at få lavet en stensulptur, men havde ikke fået bestilt en sten, inden den nye bestyrelse for Borgerforeningen trådte til. Den fandt, at det var oplagt at bruge pengene på Projekt Runesten, der blev foreslået af denne artikels forfatter.

Projektet blev hurtigt besluttet af Borgerforeningens bestyrelse og ligeså hurtigt godkendt og støttet af Menighedsrådet, der har bakket op om planerne fra første færd.

Kopien af runestenen fremstilles i Bohus-granit som den oprindelige sten. Arbejdet er lagt i de bedste og meget erfarne hænder, da billedhugger Klaus Unger, Nr. Lyngby, både har håndværksmæssig og kunstnerisk uddannelse bag sig. Se mere om kunstneren her www.klaus.unger.dk. Han udfører alt arbejdet med gamle metoder og værktøj, så udtrykket bliver så oprindeligt og originalt som muligt. Klaus Unger står også selv for opsætningen af stenen, mens det omgivende areal indrettes af kirkegårdsgartneren.

Runestenen placeres uden for den store kirkegårdslåge ved Myretuen, så den kan ses hele vejen ned af Elmevej. Stenen bliver belyst med lamper, så den også om aftenen vil stå markant i bybilledet med runerne markeret med lys og skygger. Oprindeligt har det været meget almindeligt, at runer og billedmotiver på runesten har været farvelagte.

Kunstneren ser sammen med repræsentanter fra kirke, menighedsråd og borgerforening på stedet, hvor runestenen skal stå.

Klaus Unger arbejder derfor desuden med en idé om at fremhæve rune-bogstaverne med originale, mineralske farver, så teksten også i dagslys vil være meget tydelig. På bagsiden hugger Klaus Unger desuden den nutidige, sproglige version af teksten, ligesom der snarest opsættes en planche om runestensens historie.

Per Drustrup Larsen

Afsløring

Den nye runesten vil blive afsløret ved en række festligheder søndag, den 16. december.

Gudstjenesten i Øster Brønderslev Kirke er den dag flyttet til kl. 14.30, og lige efter gudstjenesten afsløres runestenen med taler og sang af kirkekoret.

Derefter er der gløgg med tilbehør (måske ristes der nogle runer hertil) i Forsamlingshuset for alle interesserede. Her vil der blive lejlighed til at høre mere om stenen og til at møde kunstneren bag den nye runesten i Øster Brønderslev.

Klaus Unger i gang med det forberedende arbejde

Øster Brønderslev-runestenen - fortsat

Lokal kvindelig korsfarer

Runestenen er cirka samtidig med den billedsten af en kvinde med kors, der i dag hænger i Kirkens våbenhus, og som vi bragte en artikel om i nummer 17 (2000). Den var skrevet af Gert Jensen, der siden har forsket videre i denne billedstens baggrund og motiv. Som beskrevet i Lokalbladet nummer 17 går hans teori bl.a. ud på, at kvinden på billedet er en kvindelig korsfarer, og han kæder denne sten sammen med runestenen i teorien om, at kvinden er fra Gerndrup, som er en gård, hvis historie kan spores langt tilbage.

En nu pensioneret navneforsker fra Nationalmuseet, Gordon Albøge, har skrevet dette om Gerndrup: " 1435 (afskrift) Giierundrop, 1438 (afskrift) Germendrup, 1473 (afskrift) Wester Gierumdrup, (1494) Øester Gerindrop. Der er ingen tvivl om, at forleddet i dette torp-navn er mandsnavnet gammeldansk Germund. Og da personnavneforled altid har ejefaldsform, må stednavnets oprindelige form have været Germundarthorp med den gamle ejefaldsendelse -ar, som også ses på runestenen.

Det kan selvsagt ikke bevises, at den Germund, som optræder på runestenen, og hvis søn formodentlig har ladet kirken bygge, er identisk med gården Gjerndrups grundlægger. Men det er da en rimelig tanke. "

Stednavneforskeren daterer i øvrigt runestenen til 1200-tallets første halvdel ud fra sproget. Det stemmer fint overens med en dendrokronologisk analyse af tagkonstruktionen i kirkens kor. Den ældste del heraf er fra midten af 1230'erne. Det vil sige, at byggeriet af den nuværende kirke måske er påbegyndt i dette årti. Det betyder selvfølgelig ikke, at gravstenen med kvinden ikke kan være ældre, for der har sikkert været en ældre kirke på stedet.

Løve

I den retning trækker karmstenen i korets nordlige vindue med løven, som helt klart er med vikingemønster. Om det er den oprindelige placering fra kirkens grundlæggelse er usikkert.

Løver er blandt de meste almindelige motiver i sten i danske kirker. Ud af i alt ca. 2500 stenbilleder, er de 1000 af løver. Det antal er kun overgået af 1100 hoveder, mens der er 400 stenkors. Da det ikke har været et almindeligt kendt dyr, må der være tale om et motiv med høj symbolværdi. Forskere har ofte lagt bibelsk baggrund i tolkninger, mens andre anlægger mere historiske, kunsthistoriske og ikke-kristne synsvinkler, og løvemotivet er da også kendt fra flere andre steder i vikingetiden og før-kristen tid i Danmark.

Så godt som alle romanske stenarbejder i danske romanske kirker er udført i granit og udført som relief, hvor motivet er ophøjet i forhold til fladen. I Øster Brønderslev Kirke er der dog tale om den meget mere sjældne form, hvor motivet er udført som fordybning i stenen. Uanset baggrunden for stenen og motivet, så er der tale om en flot sten med et stærkt motiv.

Per Drustrup Larsen

